

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ОДНА ІЗ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

SOCIAL COMPETENCE IS ONE OF THE KEY COMPETENCES OF PRIMARY EDUCATION ACQUIRES

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню питання соціальної компетентності як однієї з ключових компетентностей здобувачів початкової освіти. За результатами аналізу педагогічної літератури з зазначеної проблеми, нами було розглянуто суть поняття «соціальна компетентність», яку науковці обґрунтовують як «процес і результат засвоєння й активного відтворення особистістю соціально-культурного досвіду (комплексу знань, умінь, цінностей, норм, традицій) на основі її діяльності, спілкування, відносин; як інтегративний результат, що передбачає зміщення акцентів з їх накопичення до формування здатності застосовувати досвід діяльності при вирішенні життєвих проблем, брати на себе відповідальність, проявляти ініціативу, активність у командній роботі, попереджувати і вирішувати конфлікти, бути толерантним у складних ситуаціях, проявляти емпатійність». На основі аналізу моделей структури соціальної компетентності визначені такі компоненти структури соціальної компетентності молодшого школяра: мотиваційний, когнітивний, особистісний, поведінково-діяльнісний, рефлексивно-регуляторний.

Також виділені рівні та охарактеризовані показники сформованості соціальної компетентності здобувачів початкової освіти: високий (широкими і стійкими знаннями про дійсність у формі понять (зокрема про настрої, почуття, співпереживання); правила і норми поведінки в різних ситуаціях спілкування з дорослими й однолітками; широкими та стійкими соціальними інтересами, наявністю зовнішньої і внутрішньої мотивації до спілкування тощо); достатній (достатньо широкими і конкретними знаннями про дійсність, правила і норми поведінки в типових ситуаціях спілкування з однолітками і дорослими тощо); низький (неточними, обмеженими знаннями про дійсність або такі знання повністю відсутні; фрагментарними уявленнями про норми і правила поведінки в соціумі тощо).

Наведені конкретні приклади вивчення освітніх галузей в початковій школі, під час яких може формуватися соціальна компетентність.

Ключові слова: соціальна компетентність, здобувачі початкової освіти, освітній процес, технологічна, мовно-літературна, фізкультурна освітні галузі.

The article is devoted to the theoretical substantiation of the issue of social competence as one of the key competences of students of primary education. According to the results of the analysis of the pedagogical literature on the mentioned problem, we considered the essence of the concept of "social competence", which scientists justify as "the process and result of assimilation and active reproduction by an individual of social and cultural experience (complex of knowledge, skills, values, norms, traditions) on the basis of its activities, communication, relationships; as an integrative result, which involves a shift of emphasis from their accumulation to the formation of the ability to apply experience in solving life problems, take responsibility, show initiative, activity in teamwork, warn and resolve conflicts, be tolerant in difficult situations, show empathy". Based on the analysis of models of the structure of social competence, the following components of the structure of the social competence of a junior high school student were determined: motivational, cognitive, personal, behavioral-active, reflexive-regulatory.

Levels and characterized indicators of the formation of social competence of students of primary education are also highlighted: high (with broad and stable knowledge about reality in the form of concepts (in particular, about mood, feelings, empathy); rules and norms of behavior in various situations of communication with adults and peers; broad and stable social interests, the presence of external and internal motivation to communicate, etc.); sufficient (sufficiently broad and specific knowledge about validity, rules and norms of behavior in typical situations of communication with peers and adults, etc.); low (inaccurate, limited knowledge about reality or such knowledge is completely absent; fragmentary ideas about norms and rules of behavior in society, etc.).

Specific examples of the study of educational fields in primary school, during which social competence can be formed, are given.

Key words: social competence, students of primary education, educational process, technological, linguistic and literary, physical education fields.

УДК 373.3:005:336.2-029.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.11>

Васенко В.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки, теорії
і методики початкової освіти,
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Красюк Л.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки, теорії
і методики початкової освіти
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Ковтун Н.І.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки, теорії
і методики початкової освіти
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Реалізація нової освітньої парадигми в Україні, кардинальні зміни мети та змісту вітчизняної освіти, абсолютизація ціннісних положень, принципів гуманізації та демократизації, тісно пов'язані з послідовною реалізацією компетентнісного підходу, що забезпечує формування особистості, здатної повною мірою реалізуватися в різних сферах життя. Уміння продуктивно спілкуватися, налагоджувати партнерські взаємини у складному

світі комунікацій – означає бути успішним та ефективним.

У цьому контексті особливої ваги набуває формування соціальної компетентності особистості на якомога радніших етапах її розвитку. На вироблення ключових компетентностей, зокрема й соціальної, скеровує також інтеграція до Європейського і світового життєвого простору.

Формування соціальної компетентності у здобувачів початкової освіти є одним із найбільш

актуальних завдань сучасної початкової освіти, оскільки ця компетентність визначає успішність в їх повсякденному житті, стимулюватиме їх інтеграційні процеси, дозволяючи не тільки адаптуватися, але й активно впливати на життєві події, засвоювати певні соціальні позиції, змінювати навколишню дійсність і самого себе.

Соціальна компетентність здобувачів початкової освіти є тим керівним началом, що спрямовує процес їхньої соціалізації, пошуку свого місця в соціумі, адаптацію до його вимог та умов, дає змогу само реалізуватися в суспільстві. Сформована соціальна компетентність учня позиціонує його як відкриту до спілкування й суспільства особистість, готову правильно діяти в різних ситуаціях, сприймати, осмислювати й транслювати соціальну інформацію. Опановуючи соціальні стратегії, молодші школярі раніше стають свідомими особистостями з активною громадянською позицією, які прагнуть пізнати світ у всіх його проявах, закономірностях і суперечностях, а також готові змінювати реальність. Соціальна компетентність можна назвати особливою характеристикою новітніх моделей сучасних закладів освіти, які намагаються не лише навчити та виховати дитину, але й відшукати ресурси для її гармонійного розвитку, підготовки до самопрезентації в реальному соціумі, виробити здатність працювати на результат, робити вибір, обстоювати власну думку, приймати рішення, брати на себе відповідальність, попереджати й розв'язувати конфлікт, досягати компромісу тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Найбільш повно теоретичні засади формування соціальної компетентності особистості знаходимо у працях Р. Бадера, І. Беха, Н. Бібік, Н. Гавриш, С. Данилейко, М. Докторович, І. Єрмакова, А. Зольні, Л. Лепіхової, А. Мудрика, О. Пометун, А. Флієра, В. Шахрай, А. Хуторського та ін. Вікові особливості соціальної компетентності в здобувачів початкової освіти розкривають Н. Беккер, І. Зимня, Н. Калініна, О. Крузе-Брукс, І. Ніколаєску, О. Онопрієнко, О. Проценко, О. Савченко, В. Цветков та ін.

Питання сутності, структури й особливостей соціальної компетентності, створення її моделі були предметом дослідження багатьох науковців (В. Масленнікова, О. Михайлов, В. Радул, В. Слот, Х. Спанярд та ін.). Вирішення проблеми формування соціальної компетентності дітей різного віку знаходимо у працях низки вчених, серед яких: М. Гончарова-Горянська, М. Докторович, О. Кононко і т.д.

Одним із ключових завдань освітніх закладів має бути виховання громадянина з високим рівнем сформованості національної свідомості, громадянського патріотизму, суспільної активності, соціальних компетентностей. Такі завдання вирішуються у процесі соціалізації через засвоєння

людиною особистісних цінностей, соціальних норм та моделей поведінки. Цей складний і багатофакторний процес досліджували та аналізували такі відомі вітчизняні й закордонні вчені: А. Адлер, І. Бех, М. Бітянова, Л. Божович, Д. Джеймс, М. Монахов, Л. Сохань, О. Сухомлинська, М. Рубінштейн, К. Роджерс та ін. Найбільш усталеним є трактування терміну «соціалізація» як процесу «засвоєння людиною певної системи знань, норм і цінностей, які дозволяють їй функціонувати як повноправний член суспільства», відповідно «соціальний» як такий, що «пов'язаний із життям і стосунками людей у суспільстві [3, с. 1164]». Становлення особистості школяра тісно пов'язане із соціальним середовищем, що впливає на людину, вироблення її особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, поглядів, переконань – поведінки загалом. Саме з поняттям соціалізації молодшого школяра науковці здебільшого пов'язують його розвиток, формування здатності враховувати соціальні умови, готовності пристосовуватися до соціального середовища, успішно реалізуватися в ньому.

Проблема дослідження соціальної компетентності особистості є предметом вивчення вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема фахівців у сфері філософії, психології й педагогіки (К. Абульханова-Славська, П. Анохін, О. Асмолов, Ф. Василюк, Л. Виготський, В. Давидов, С. Рубінштейн, В. Шадриков та ін.).

Дослідники висвітлюють різні аспекти феномена соціальної компетентності, а саме: підходи до її трактування (А. Аргайл, П. Берельсон, А. Гольдштейн, Ю. Жуков, О. Коблянська, В. Куніцина, Дж. Равен і т.д.); окремі якості особистості та психологічні чинники, що визначають соціальну компетентність, умови і фактори її соціалізації (А. Венгер, Б. Вульффов, І. Кон, А. Мудрик, А. Петровський та ін.), соціальне мислення й інтелект, моделі поведінки особистості (Д. Гілфорд, Ю. Ємельянов, Н. Кентор, Б. Саллівен, Р. Стернберг, Е. Торндайк і т.д.) тощо.

Як відомо, науковці визначають низку ключових компетентностей, конкретизуючи комплекс знань, умінь, навичок та цінностей: навчальна (уміння вчитися), громадянська, загальнокультурна, інформаційна, соціальна, здоров'язберігальна [2, с. 86-90].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень стосовно різних підходів до тлумачення поняття «соціальна компетентність» у науковій літературі майже не висвітлюється проблема ефективних засобів формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти в освітньому процесі.

В умовах реформування освіти в Україні особливо актуальною є проблема вироблення соціальної компетентності здобувачів початкової

освіти, зумовлена необхідністю пошуку належних шляхів підготовки їх до самостійного життя. Тому ваги набуває потреба розроблення теоретичних засад, визначення умов оптимізації формувати соціальну компетентність особистості.

Мета статті пролягає у визначенні поняття «соціальна компетентність», розриті компонентів, рівнів, сформованості даної компетентності здобувачів початкової освіти в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. На основі узагальнення результатів, опрацювання педагогічної, філософської та інших джерел конкретизовано суть поняття «соціальна компетентність». Як зазначає О.В. Іващенко, «соціальна компетентність – це якісна характеристика особистості, здатність адекватно оцінювати навколишню дійсність на основі повноти знань про неї, які дають змогу зрозуміти основну закономірність соціальної ситуації, вміння знаходити інформацію в невизначеній ситуації й упевнено будувати свою поведінку для досягнення балансу між своїми потребами, очікуванням, сенсом життя і вимогами соціальної дійсності, вміння задовольняти бажання, спираючись на норми [6, с. 3]».

Узагальнюючи наведені різними вченими визначення соціальної компетентності, услід за В. Коваленко, соціальну компетентність молодшого школяра будемо розуміти як здатність особистості, представлену відкритістю до суспільства, навички соціально важливих дій, готовність до сприймання соціально спрямованої інформації, відповідальності перед іншими за свої вчинки та вміння будувати свою поведінку в середовищі поєднаної реальності (реальному і віртуальному) відповідно до соціальних норм й суспільних цінностей [7].

Поняття соціальної компетентності здобувачів початкової освіти слід насамперед вивчати у контексті їх розуміння самих себе та організації взаємодії з однолітками, поведінки в групі, спілкування з дорослими (батьками, педагогами та ін.) тощо. Водночас О. Галакова визначає такі компоненти соціальної компетентності молодших школярів:

1) мотиваційний – включає в себе зацікавленість спілкуванням, визначення цінності взаємодії з людьми, прийняття норм моралі, етику й правил взаємодії з ними, розуміє неминучість відповідальності за свої вчинки; усвідомлює необхідність конструктивно взаємодіяти з іншими;

2) когнітивний – знання власних позитивних і негативних якостей; особливостей характеристик, вчинків різних людей, культур, норм і правил спілкування з однолітками і дорослими, конструктивних способів організації взаємодії в групі для досягнення спільного результату, розв'язання конфліктних ситуацій, самовираження (пояснення, переконання, повідомлення про свої почуття); уявлення про вербальні й невербальні засоби спілкування;

3) діяльнісний – засвідчує готовність до застосування названих знань, здатність до самопрезентації, самоорганізації та самоконтролю; вміння встановлювати контакти, взаємодіяти (знайомитися, створювати групу тощо), домовлятися, розв'язувати проблеми, дотримуватися норм і правил поведінки;

4) рефлексивний – передбачає здатність на основі наявних знань оцінювати й пояснювати свою поведінку, аналізувати вчинки інших, ситуацію і поводитися згідно з нормами [4, с. 125-126].

Слід підкреслити, що авторка формування соціальної компетентності учнів пов'язує із виробленням у них низки особистісних якостей, а саме: доброти, врівноваженості й активності, емоційної стійкості, чуйності, тактовності, чесності, уважності до людей, акуратності тощо [4, с. 126]. Названі характеристики значною мірою полегшують соціалізацію школярів, удосконалюють їхню комунікативну компетентність.

Своєю чергою Ю. Коротина, називає критерії сформованості соціальної компетентності здобувачів початкової освіти, серед яких: обізнаність дітей про об'єкти соціальної дійсності; соціальна спрямованість діяльності та готовність до неї; соціально важливі дії, підкреслюючи особливу роль когнітивного, мотиваційно-ціннісного й поведінкового складників, що включають в себе ціннісні орієнтації і соціальні настанови особистості [9, с. 148].

На думку О. Сидорової, соціальна компетентність утворена із пізнавального (вміння школяра розуміти вербальні і невербальні ознаки, правила роботи в групі); регулятивного (доброта, увага, шанобливе ставлення до співрозмовника, інтерес до соціального життя), особистісного (елементи самопізнання) і комунікативного (вміння не конфліктувати, вміння підтримати розмову і спілкуватися) компонентів [11, с. 91].

На основі аналізу моделей структури соціальної компетентності (М. Докторович, І. Зимня, О. Крузе-Брукс та ін.) визначені такі компоненти структури соціальної компетентності молодшого школяра: мотиваційний, когнітивний, особистісний, поведінково-діяльнісний, рефлексивно-регуляторний.

Мотиваційний компонент включає в себе потреби, інтереси та мотиви соціальної діяльності. До *когнітивного компонента* входять знання про соціальні групи, взаємодію, співробітництво, способи поведінки, що допомагають соціалізації в суспільстві. Особистісний компонент – цілі, наміри, життєві цінності, орієнтації та якості, що впливають на діяльність.

Поведінково-діяльнісний компонент – досвід поведінки, взаємодії, спільної діяльності, адаптації в різних життєвих ситуаціях.

Рефлексивно-регуляторний компонент включає прогнозування та саморегуляцію поведінки

й емоцій, адекватну самооцінку, самокорекцію. Структурні компоненти соціальної компетентності взаємопов'язані та взаємозалежні [5].

Важливо виокремити позицію низки дослідників (О. Баранова, Н. Арсентьєва), які уточнюють соціальну компетентність здобувачів початкової освіти, що потребують інклюзивного навчання, називаючи такі компоненти:

1) *афективно-ціннісний* передбачає емоційне ставлення, мотиви спілкування з оточуючими; ставлення до себе, прийняття себе й оточення з їх особливостями; усвідомлення власної унікальності, неповторності; ставлення до етичних норм, правил поведінки і взаємин між людьми різного віку, статі тощо;

2) *когнітивний* – уявлення про соціальні ролі (учитель, учень, товариш), свою сутність, здоров'я, можливості, значення колективу, розуміння емоцій, настрою за вербальними і невербальними ознаками; знання етичних норм поведінки, способів виходу з конфліктної ситуації; усвідомлення бажань, наслідків учинків, варіантів поведінки для досягнення мети;

3) *дієво-практичний* включає два складники: а) комунікативно-мовний; б) поведінково-рефлексивний;

4) *особистісний* – це толерантність, емпатія, упевненість, соціальна відповідальність за власну поведінку, позитивні настанови на саморозвиток, адекватна самооцінка, спрямованість на успіх [1, с. 17].

За висновками О. Кононко, ознаками сформованості соціальна компетентність молодших школярів є:

1) володіння елементарними знаннями про соціальні явища, події, людей, взаємини, способи їх налагодження; цінування, визнання значущості всього, пов'язаного із життям, зацікавленість ним;

2) означення словами, вербалізація основних соціальних явищ;

3) висловлення своїх вражень, пов'язаних із життєвими подіями та взаємини людей, художніми образами (змальовують, складають оповідання тощо);

4) уміння пов'язувати соціальну активність людей і власну з виконанням соціально прийнятих норм;

5) готовність реалізувати свої знання та інтереси в різних формах поведінки;

6) виявлення конструктивної творчості в поведінці;

7) здатність поєднувати особисті та соціальні інтереси [8, с. 125].

До сказаного окремі науковці (В. Коваленко) додають таку істотну характеристику соціальної компетентності молодших школярів як готовність до неперервного набуття власного досвіду про соціальну поведінку шляхом створення й аналізу

різних життєвих ситуацій у реальному та віртуальному житті.

1) мотиваційно-ціннісний складник:

- інтерес до читання як діяльності;
- емоційно-ціннісне ставлення до літератури;
- визначення образів-еталонів правильної поведінки;

- наполегливість у подоланні перешкод, негативних вчинків тощо;

- вміння контролювати і регулювати свої емоції;

2) когнітивно-діяльнісний складник:

- знання про якості особистості, яких вимагає життя в суспільстві;

- знання про себе, знайомих, настроїв, почуття, співпереживання, фізичну і психологічну природу людини, може їх пояснити;

- знання про норми спілкування, види спілкування, способи взаємодії;

- засоби самовираження, пояснення, переконання, повідомлення про свої почуття;

3) рефлексивно-оцінний складник:

- здатність організувати свою діяльність відповідно до норм поведінки;

- навички самостійного виконання нових завдань у нових ситуаціях;

- опанування різних правил, норм поведінки, звичаїв українського народу;

- вміння ставити цілі, завдання і реалізувати їх;

- навички передавати свої враження, пов'язані з художніми образами, подіями життя;

- здатність налагоджувати стосунки з людьми, аналізувати їхні вчинки й думки;

- володіння різними стилями й типами мовлення;

- толерантність у спілкуванні; уміння оцінювати й пояснювати свою і чужу поведінку;

- уміння знаходити, оцінювати, передавати і перетворювати її.

На основі аналізу наведених вище досліджень вважаємо за можливе встановити ступінь сформованості соціальної компетентності здобувачів початкової освіти за такими рівнями:

високий характеризується:

- широкими і стійкими знаннями про дійсність у формі понять (зокрема про настроїв, почуття, співпереживання); правила і норми поведінки в різних ситуаціях спілкування з дорослими й однолітками;

- широкими та стійкими соціальними інтересами, наявністю зовнішньої і внутрішньої мотивації до спілкування;

- вільним володінням засобами вербального і невербального спілкування, умінням виходити із конфліктних ситуацій з дорослими і однолітками;

- ініціативою у спілкуванні, здатністю до самооцінки поведінки, коригування власних дій;

– самостійною, упевненою поведінкою в нових ситуаціях.

достатній – характеризується:

– достатньо широкими і конкретними знаннями про дійсність, правила і норми поведінки в типових ситуаціях спілкування з однолітками і дорослими;

– ситуативним інтересом до соціально важливої діяльності;

– достатньою здатністю до самооцінки поведінки, коригування власних дій;

– мотивацією вступу в спілкування є бажання самореалізуватися, вийти з конфліктів з однолітками;

– уявленнями про такі головні засоби мови;

– ініціативність у спілкуванні у добре знайомих ситуаціях;

– достатнім проявом емоцій, умінь сприймати та оцінювати вчинки і дії добре знайомих людей тощо;

низький – характеризується:

– неточними, обмеженими знаннями про дійсність або такі знання повністю відсутні; фрагментарними уявленнями про норми і правила поведінки в соціумі;

– слабким інтересом до соціально значущої діяльності або його відсутністю;

– відсутність здатності до самооцінки поведінки;

– неадекватними емоційними почуттями, нездатністю самостійно подолати конфлікт;

– невпевненістю, несамостійністю в поведінці в незнайомих ситуаціях.

У державному стандарті початкової освіти зазначено: «Громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність у житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних із різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікувати себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя [12]».

Дану ключову компетентність під час вивчення фізкультурної освітньої галузі варто реалізувати через виховання організаторських здібностей школярів. Доречно формувати здатність здобувачів початкової освіти до організації гри чи іншого виду командної рухової діяльності; до спілкування в різних ситуаціях на засадах поваги та товариськості; невілювання конфліктних ситуацій, які можуть виникати у процесі спортивної діяльності; дотримання правил чесної гри: поважати суперника, здобувати перемогу чесним шляхом за рахунок ретельної підготовки, з гідністю приймати поразку.

При реалізації соціальної компетентності важливо сформувати в учнів початкової школи вміння цінувати підтримку, повагу до альтернативних думок і поглядів, а також толерантність; розуміння зв'язку між руховою активністю та здоров'ям; свідомого ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших.

Важливим шляхом щодо оптимізації процесу соціалізації здобувачів початкової освіти є використання на уроках фізичної культури ігрового методу навчання. Саме завдяки використанню ігрового методу є можливість застосування його і під час неігрових видів вправ. На кожному уроці фізичної культури, доречно застосовувати елементи ігрової технології:

– для навчання рухових дій (рухливі ігри, елементи спортивних ігор);

– для розвитку різних фізичних якостей (естафети, рухливі ігри);

– для флотування понять про норми громадської поведінки, виховання культурних навичок поведінки;

– для збільшення позитивних емоцій від занять фізичною культурою і тим самим підвищення інтересу до занять фізичними вправами.

Як зазначають науковці, гра сприяє розвитку рефлексії, оскільки в грі виникає реальна можливість контролювати те, як виконується дія, що входить в процес спілкування. Учень отримує досвід спілкування, вчиться гідно перемагати і програвати, не насміхатися над чужими хибами, формується відчуття безпеки і захищеності. Розвиваються такі якості, як цілеспрямованість, впевненість в собі, доброзичливість тощо.

Вчитель початкової школи не стільки контролює вивчення і відтворення учнями певних знань і відповідних умінь, а допомагає і підтримує його у процесі засвоєння і застосування нових знань на практиці з урахуванням його особистих здібностей та природних нахилів. Відповідно до цього змінюються традиційні підходи до змісту освіти, і зокрема, до вивчення технологічної освітньої галузі. Так, сучасний розвиток суспільства та виробництва потребує не лише навчання учнів запам'ятовувати і відтворювати техніко-технологічні знання та прийоми роботи інструментом, а й застосовувати такі знання та вміння на практиці – через розв'язання творчих завдань (виконання навчальних і творчих проєктів), формування відповідного досвіду.

Технологічна освітня галузь у початковій школі реалізується через урок «Дизайн і технологія».

Як зазначає О.Я. Савченко, основними завданнями уроків «Дизайн і технології» в початковій школі є: «вироблення навичок застосування традиційні та сучасні технології, раціонально використовувати матеріали; набуття досвіду поетапно створення корисних і естетичних виробів у партнерській взаємодії, від задуму до втілення в матеріали; формування культури праці, прагнення

вдосконалювати процес і результати проєктно-технологічної діяльності, свій життєвий простір [12, с. 220]».

На уроках «Дизайн і технології» вчителям доречно використовувати інтерактивні форми та методи навчання: самостійну й практичну роботу, роботу в парах, роботу в малих групах тощо. Участь у диспутах, дискусіях надає здобувачам початкової освіти можливість вільно висловлювати власні думки, обговорювати їх з іншими учнями класу, розвиває комунікативні навички, критичне та логічне мислення, увагу, пам'ять. Інтерактивні форми організації освітнього процесу з технологічної діяльності («Мозковий штурм», «Мікрофон», «Перестрілка», «Навчаючи-учись», «Коло ідей», «Спіймай помилку», «Дизайн-аналіз» тощо) допомагають задіяти всіх учнів,

Інтерактивні форми організації навчально-трудового процесу («Мозковий штурм», «Мікрофон», «Перестрілка», «Навчаючи – учись», «Коло ідей», «Спіймай помилку», «Дизайн – аналіз» тощо) допомагають задіяти всіх учнів, формують навички роботи в команді, виховують толерантність, гнучкість, уміння швидко адаптуватися, впевненість у собі, надають дитині можливість презентувати свої здібності та знання. Таким чином, в учнів формується соціальна компетентності.

Одним із ефективних інструментів на уроках «Дизайн і технології», у процесі формування соціальної компетентності є проєктна діяльність. Вона дає можливість в стінах школи формувати життєві компетентності, творчу особистість, пробуджує і розвиває в дитині талант, дає можливість дітям осмислено застосовувати свої знання, реалізує їх соціальні потреби, формує мотивацію до навчання.

Формуючи соціальну компетентність в освітньому процесі, здобувачі початкової освіти повинні вміти безконфліктно працювати, приймати рішення, робити вибір, брати відповідальність за виконану роботу.

На уроках літературного читання вчителі також формують у здобувачів початкової освіти соціальну компетентність. Це ми можемо побачити з наступних прикладів.

Вивчаючи усну народну творчість школярі мають змогу збагатити своє мовлення мудрими, доречними в різних ситуацій спілкування, удосконалити соціальний досвід та ін. висловами («Вік живи – вік учись», «Умій сказати – умій змовчати», «Сім раз відмір – раз відріж», «Де сила не візьме, там розум допоможе» тощо), висловлювати власні думки щодо предмета мовлення і т.д.

На уроці вивчення оповідання А. Дімарова «Для чого людині серце» формуємо у школярів поняття: «доброта», «сердечність», «співчуття», «щирість», «добре серце», «турбота» тощо. Виробляємо вміння соціальної поведінки: уважного, толерантного, співчутливого ставлення до людей,

формуємо емпатію, доброту, сердечність та ін. Пропонуємо учням згадати приклади ситуацій із свого життя, коли вони зустрічалися з добротою, співчутливістю людей. Поміркувати, як можна охарактеризувати добру людину, співчутливу людину, щирю людину тощо.

У процесі роботи над твором Ю. Ярмиша «Місто дружних майстрів» третьокласники опановують поняття: «дружба», «спільна робота», «чесність», «підступність» тощо. У ході обговорення різних епізодів та образів твору учні вчать оцінювати вчинки людей, характеризувати їх, відрізнити добро від зла, бачити негативну поведінку; міркувати й доводити свої думки, робити висновки та ін.

Завдання: Складіть характеристику двох майстрів – Лара і Кроса (Для виконання завдання клас ділимо на дві групи, кожна з яких характеризує одного героя):

<i>Характеристика Лара</i>	<i>Характеристика Кроса</i>
(добрий, щирий, чесний, працьовитий, готовий до співпраці ...)	(хитрий, підступний, гордий, зрадливий, самолюбивий...)

У результаті виконання завдання учні мають визначити, чи була дружною їхня команда, чи вдалося працювати злагоджено. Пропонуємо школярам визначити риси, характерні для дружної команди.

У результаті формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти на уроках літературного читання, здатності до рефлексивного аналізу власних дій, станів, намірів, усвідомлення своїх бажань виробляється готовність самостійно вирішувати завдання, пов'язані зі спілкуванням та взаємодією з однолітками й дорослими, збагачується їхній соціальний досвід, соціальна активність, ініціативність, відповідальність тощо.

Таким чином, в цілому можна стверджувати про зростання рівня соціальної компетентності здобувачів початкової освіти, що свідчить про ефективність впроваджених різних інноваційних технологій і створення умов, що сприяли на нашу думку успішному розвитку та формуванню згаданої компетентності.

Висновки. Отже, соціальна компетентність – «процес і результат засвоєння й активного відтворення особистістю соціально-культурного досвіду (комплексу знань, умінь, цінностей, норм, традицій) на основі її діяльності, спілкування, відносин; як інтегративний результат, що передбачає зміщення акцентів з їх накопичення до формування здатності застосовувати досвід діяльності при вирішенні життєвих проблем, брати на себе відповідальність, проявляти ініціативу, активність у командній роботі, попереджувати і вирішувати конфлікти, бути толерантним у складних ситуаціях, проявляти емпатійність [10, с. 6] ».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баранов В. В. Психолого-педагогічні умови формування соціальної компетентності виховання закладів соціальної реабілітації. Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. 2011. 13, Ч. 5. С. 7-13.
2. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські 11 перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 45-51.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Перун, 2001. 1440 с.
4. Галакова О. В. Модель розвитку соціальної компетентності молодших школярів. Вестник Воронежского государственного технического университета. 2012. Т. 8. № 10-2. С. 121-127. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/model-razvitiya-sotsialnoy-kompetentnosti-mladshih-shkolnikov> (дата звернення 8.01.2023).
5. Докторович М.О. Соціальна компетентність: співвідношення наукових категорій. Матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. «Наука та освіта – 2006».
6. Іващенко О.В. Формування соціальної компетентності учнів на уроках української мови та літератури на засадах міжпредметних зв'язків. Методичний посібник. Кривий Ріг, 2018. 46 с.
7. Коваленко В.В. Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : посібник / за наук. ред. проф.М. П. Лещенко. К., 2017. 192 с.
8. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника: (системний підхід). Київ, 2000. 336 с.
9. Коротина Ю. В. Структурно-содержательные особенности социальной компетентности младших школьников. Вестник Тамбовского университета. Серия : Гуманитарные науки. 2010. № 12 (92). С. 143-150.
10. Ніколаєску І.О. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів: Науково-методичний посібник. Черкаси: ОІПОПП, 2014.
11. Сидорова О. С. Игровые технологии в формировании социальной компетентности младших школьников на уроке иностранного языка *Наука и школа*. 2014. № 2. С. 90-93. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/igrovye-tehnologii-v-formirovanii-sotsialnoy-kompetentnosti-mladshih-shkolnikov-na-uroke-inostrannogo-yazyka> (дата звернення 8.01.2023).
12. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти 1-2 класи. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. С. 220.